

Suicide-naonderzoek 'Vogelenzang' 1978

door G. W. Nijhuis, A. W. Goedhart en F. van Ree

Inleiding

Als vervolg op het onderzoek van Van Ree (1981) naar achtergronden en omstandigheden van suïcides in een psychiatrisch ziekenhuis, werd onderzoek over alle in 1978 uit klinische en poliklinische behandeling van Psychiatrisch ziekenhuis 'Vogelenzang' ontslagen patiënten ingesteld, dat zich in het bijzonder richtte op eventueel voorkomende gevallen van suïcide. Naast gegevens over achtergronden en omstandigheden van suïcides in deze onderzoeksgroep, werden ook gegevens verzameld over de poliklinische en klinische hulpverlening in de onderzoeksperiode, welke liep van minimaal 1 tot maximaal 2 jaar na ontslag. Het onderzoek werd verricht door middel van enquêtering van de huisartsen en een dossieranalyse van suïcidanten met behulp van de door Van Ree ontwikkelde methode. In dit artikel zullen de belangrijkste resultaten worden beschreven (zie ook Nijhuis, 1981).

Uit het onderzoek van de suïcides tijdens de opname tussen 1970 en 1978 (Van Ree, 1979) kregen wij de indruk dat suïcides nogal eens volgden op ingrijpende veranderingen in de leefsituatie van de patiënten zoals bij voorbeeld kort voor of na opname, ontslag, overplaatsing en dergelijke. Onze aandacht was daarom ook in dit onderzoek daarop gericht.

Onderzoeksmethode

Het onderzoek heeft betrekking op alle patiënten die in 1978 uit behandeling van het psychiatrisch ziekenhuis 'Vogelenzang' werden ontslagen, dat wil zeggen zowel diegenen die opgenomen waren geweest, als diegenen die poliklinisch waren behandeld.

Schrijvers zijn respectievelijk: administratief Opleidings- en Researchmedewerkster Afd. Psychiatrische Opleiding & Research (POR) Psychiatrisch Ziekenhuis 'Vogelenzang' Bennebroek; mathematicus, wetenschappelijk medewerker vakgroep Klinische Psychologie, Vrije Universiteit Amsterdam, en zenuwarts, Hoofd afd. Psychiatrische Opleiding & Research, Psychiatrisch Ziekenhuis 'Vogelenzang' Bennebroek.

Aan de huisartsen van de betrokken patiënten werden op 17-1-1980 enquêteformulieren verzonden waarmee gegevens werden verzameld over de toestand van de desbetreffende patiënten per die datum.

De werkwijze hierbij was als volgt:

Van de medische administratie werden een half jaar voor deze datum gegevens verkregen betreffende de ontslagen cliënten te weten, naam, geboortedatum, burg. staat, beroep en godsdienst en meestal daarbij ook de naam van de huisarts. Hierbij bleek dat bij de poliklinische cliënten de categorieën beroep en godsdienst ontbraken.

Vervolgens werden per huisarts de door hen verwezen cliënten genoteerd. Deze lijsten werden daarna ter controle aan de huisartsen opgestuurd, met daarbij tevens het verzoek om medewerking aan dit onderzoek. De resultaten van deze eerste inventarisatie staan vermeld in tabel I.

Tabel I

	klinisch ontsl.	poliklinisch ontsl.
aantal ontslagen cliënten	527	778
huisarts onbekend	41	48
cliënt niet bekend bij h.a.	43	12
geen reacties v. huisarts	59	65
aantal cliënten bekend bij huisarts	384	653

De enquête zelf omvatte zowel de cliënten bekend bij de huisarts als cliënten van wie de huisartsen niet gereageerd hadden in dit inventariserend onderzoek.

Aan alle huisartsen tezamen werden ten behoeve van het uiteindelijke onderzoek in totaal 443 enquêtelijsten verzonden met betrekking tot klinisch ontslagen cliënten en 718 betreffende poliklinisch ontslagen cliënten. De respons op de verzonden enquêteformulieren zag er als volgt uit (Tabel II).

Tabel II

	klinisch ontsl.	poliklin. ontsl.
aantal verzonden enquêtes	443	778
retour ontvangen enquêtes	370	618
onbek./niet retour ontv.	73	100

Gegeven de datum van het enquêteonderzoek hebben de gegevens betrekking op patiënten die minimaal 1 en maximaal 2 jaar ontslagen zijn.

De vragen in de enquête hadden betrekking op de volgende gegevens:

- eventuele na- c.q. herbehandeling na ontslag uit 'Vogelenzang';
- het vóórkomen van suïcidepogingen;

Tabel III

Aantal	polikliniek 618	percentage 100%	kliniek 370	percentage 100%
<i>Geslacht</i>				
mannen	280	45,2	147	39,7
vrouwen	338	54,6	223	60,3
<i>Burg. staat</i>				
gehuwden	390	63	134	36,2
ongehuwden (I)	161	26	149	40,3
gescheidenen	33	5,3	53	14,3
weduw(en)naren	24	3,8	34	9,2
<i>Beroep (II)</i>				
lager beroep (III)	-	-	83	22,4
huisvrouwen	-	-	99	26,8
zonder beroep (IV)	-	-	93	25,1
middelb. beroep	-	-	64	17,3
hoger beroep	-	-	5	1,4
<i>Godsdienst (II)</i>				
rooms katholiek	-	-	91	24,6
protestant	-	-	92	24,9
geen godsd. overt.	-	-	176	47,6
overige gods. overt.	-	-	7	1,9
<i>Poliklinische behandeling na ontslag</i>				
geen polikl. beh.				
na ontslag	418	67,7(78%)	218	58,9 (70,6)
polikl. beh.				
na ontslag	118 (V)	19,1(22%)	91(VI)	24,6 (29,4)
waarvan:				
in polikl. V-zang	64		25	
polikl. elders	54		66	
onbekend	82	13,2(-)	61	16,5 (-)
<i>Klinische behandeling na ontslag</i>				
geen klin. beh.				
na ontslag	520	84,1(95,4)	226	61,2(71,7)
klin. beh. na				
ontslag	25(V)	4,0(4,6)	89(VI)	24,1(28,3)
waarvan:				
in V-zang	12		46	
elders	13		43	
onbekend	73	11,9(-)	55	14,7

- (I) Bij de ongehuwden werd één persoon geteld die expliciet werd vermeld onder de categorie 'samenwoning'. Aangezien dit slechts 1 x voorkwam werd hiervoor geen aparte rubriek gemaakt.
- (II) De categorieën godsdienst en beroep ontbraken zoals gezegd bij de poliklinische administratie.
- (III) Voor het beroepsniveau werd slechts een ruwe indeling gemaakt. Voorbeelden van lagere beroepen: kantoorbediende, hulp in de huishouding, koffiejuffrouw, kruier, en dergelijke.
Middelbare beroepen: onderwijzer, laborante, kleuteronderwijzer(es).
Hogere beroepen: advocaat, bankdirecteur, dominee, en dergelijke.
- (IV) In de categorie zonder beroep vallen zowel de mensen die werkeloos zijn, als diegenen die door lichamelijke invaliditeit niet werkten en de gepensioneerden. Studerende en scholieren werden afhankelijk van het niveau van hun opleiding ingedeeld.
- (V) Met inbegrip van de 2 personen die zowel klinisch als poliklinisch werden behandeld na ontslag uit poliklinische behandeling in 1978.
- (VI) Met inbegrip van de 13 personen die zowel klinisch als poliklinisch werden behandeld na ontslag uit klinische behandeling in 1978.

- en indien de suïcidepoging de dood tengevolge had gehad werden hieromtrent nog enige nadere informatie gevraagd betr. plaats, methode en tijdstip van de suïcide;
verder werd in zo'n geval ook aan de huisarts gevraagd of er voor hem/haar een direct herkenbare aanleiding voor de suïcide was te noemen, en of het hem/haar bekend was of de patiënt(e) ten tijde van de suïcide psychofarmaca gebruikte.

De gehele onderzoeksgroep

Allereerst enige overzichtsgegevens betreffende de gehele onderzoeksgroep dat wil zeggen zowel de klinische- als de poliklinische ontslaggroep (tabel III).

Klinische- of poliklinische behandeling na ontslag werd aan 45,1% van de klinisch ontslagen en 26,3% van de poliklinisch ontslagen patiënten gegeven. De verdere behandeling werd even vaak in 'Vogelenzang' zelf als elders verstrekt. Opvallend daarbij is vooral dat men voor eenzelfde soort behandeling (klinisch of poliklinisch) toch relatief vaak een andere instelling benaderde. Er werd geen verband gevonden tussen wel of geen behandeling na ontslag enerzijds en de overige gegevens (geslacht, leeftijd, burgerlijke staat, beroep en godsdienst) anderzijds. Het percentage beroepslozen in de klinische ontslaggroep is erg groot, namelijk 25,1%. Ook het relatief grote aantal 'alleenstaanden' (ongehuwden, gescheidenen, weduwen en weduwnaren tezamen) in de klinische ontslaggroep – namelijk 63,8% – zou kunnen wijzen op de zwakkere sociale integratie van deze mensen.

Bij de poliklinische ontslaggroep was dit percentage 'alleenstaanden' beduidend kleiner, namelijk 25,1%.

De suïcidegroep

Het aantal mensen dat zich na ontslag in 1978 uit 'Vogelenzang' – voor zover bekend – suïcideerde, was 20. Van deze suïcides vonden er zes plaats tijdens een heropname in 'Vogelenzang'. Dit betekent dat over de jaren 1978/1979 van de onder behandeling zijnde en ontslagen 'Vogelenzangse' patiënten – voor zover bekend – zich $12 + 9 + 14 = 35$ personen suïcideerden. (De cijfers 12 en 9 betreffen de suïcides tijdens klinische opname in 1978 en 1979, het cijfer 14 betreft suïcides na ontslag).

In tabel IV staan de gegevens van de personen die zich na ontslag hebben gesuïcideerd, vermeld.

Tabel IV

Aantal	poliklin. ontslag 6*	klinisch ontsl. 14*
<i>Geslacht</i>		
mannen	1	5
vrouwen	5	9
<i>Burgerlijke staat</i>		
ongetrouwen	1	7
getrouwen	4	6
gescheidenen	1	1
weduw(en)naren	-	-
<i>Beroep</i>		
lager beroep	onbekend	2
huisvrouwen	..	4
zonder beroep	..	1
middelbaar beroep	..	5
hoger beroep	..	1
<i>Godsdienst</i>		
rooms katholieken	..	1
protestanten	..	4
zonder godsd. overt.	..	8
overige godsd. overt.	..	1

* Vanwege het 'kleine aantal' geslaagde suïcides (20) kon alleen het verband tussen geslacht en suïcide op statistische significantie worden getoetst. Dit verband was niet significant.

Zowel bij de klinisch- als bij de poliklinisch ontslagen cliënten waren geen cliënten ouder dan 65 jaar die zich suïcideerden of pogingen daartoe ondernamen.

Nadere analyse van de suïcidegroep

De gegevens van de zich gesuïcideerd hebbende personen werden

door middel van dossieronderzoek en bestudering van de politie-rapportages op dezelfde wijze bewerkt als die van het suicideonderzoek 1970-1978. Wij geven enkele resultaten weer.

In het suicideonderzoek 1970-1978 was het aantal suicides in de maanden mei, september en november het laagst. In het onderhavige onderzoek kwamen in mei, augustus en september geen suicides voor. In het onderzoek 1970-1978 viel de duidelijke toename van het aantal suicides naar het weekeinde toe op, met een hoogtepunt tijdens de weekeinden en een afname daarna. Verondersteld werd dat dit kon samenhangen met spanningen tijdens bezoek aan huis gedurende weekeinden en/of het juist niet naar huis kunnen of mogen tijdens deze weekeinden, dit laatste soms als het gevolg van (mogelijke) 'conflicten' met de relaties thuis. In dit onderzoek was deze trend niet of nauwelijks terug te vinden, zeker niet als men rekening houdt met het feit dat 3 van de 8 'weekendsuicides' plaats vonden tijdens een heropname.

Tabel V: Dagen van de week gerelateerd aan de suicides

Dag	Aantal	Aantal tijdens heropname
maandag	2	1
dinsdag	3	1
woensdag	1	-
donderdag	2	1
vrijdag	3	-
zaterdag	6	2
zondag	2	1
onbekend	1	-

Evenals bij het suicideonderzoek 1970-1978 waren ook hier de nachtelijke en ochtenduren in de minderheid.

Wat betreft de methoden, hierover geeft tabel VI informatie.

Tabel VI: Methode en geslacht

Methode	Aantal	mannen	vrouwen
sprong van hoogte	8	2	6
intoxicatie	5	1	4
sprong voor trein	3	2	1
suspensie	2	1	1
submersie	2	-	2

In 6 gevallen werd voorafgaande aan de suicide alcohol gebruikt. De suicides werden in 15 gevallen voorafgegaan door één of meerdere suicidepogingen.

Een overzicht van de tijdsperiode sinds de laatste poging wordt gegeven in tabel VII.

Tabel VII

Tijdsverloop sinds laatste poging tot suicide	Aantal eerdere pogingen		
	1	2*	3 of meer**
tot 3 maanden	-	1	-
3 mnd - 1 jaar	-	2	3
meer dan 1 jaar	3	4	-

* Bij 1 patiënt was bekend dat hij eerdere pogingen deed; de data daarvan zijn onbekend.

** Bij 1 patiënte was bekend dat zij eerdere pogingen deed; de data daarvan zijn onbekend.

Evenals in het suïcideonderzoek 1970-1978 werd ook in dit onderzoek veel aandacht besteed aan de gebeurtenissen in de periode voorafgaande aan de suïcides.

Wij veronderstelden dat bij de meeste suïcides gebeurtenissen of ontwikkelingen aanwijsbaar zouden zijn die mogelijk een belangrijke aanleiding vormden tot het plegen van zelfmoord.

Bij 10 van de 20 personen waren belangrijke gebeurtenissen aanwijsbaar, gebeurtenissen die ingrijpende gevolgen hadden voor het sociaal functioneren van de patiënt. Dit waren de volgende:

- hertrouwen van vader,
- toewijzing van kinderen aan ex-echtgeno(o)t(e) (2x),
- plaatsing in een woongemeenschap voor 'ex-cliënten',
- plaatsing op wachtlijst voor psychiatrische opname,
- in huis nemen van vriendin door echtgenoot,
- geweigerde toegang tot eigen woning op grond van echtscheidingseis,
- voor het eerst alleen gaan wonen op eigen flat,
- dreigend overlijden van echtgenoot door hartinfarct,
- voorstel van partner om 'voorlopig' uit elkaar te gaan,
- en op handen zijnd ontslag uit het psychiatrisch ziekenhuis.

Belangrijke ontwikkelingen die vaak konden worden gesignaleerd waren partnerverlies en rouwprocessen in engere zin. In 12 gevallen werd partnerverlies expliciet genoemd. Bij twee van deze gevallen had het rouwproces betrekking op het overlijden van een medepatiënt(e) door suïcide.

Dat bovengenoemde gebeurtenissen en ontwikkelingen invloed hadden op de behandeling bleek uit analyse van de dossiers waarin bij voorbeeld gevonden werd dat de patiënt vanuit deze achtergronden een bepaalde beslissing probeerde te forceren. Zo bleek bij voorbeeld uit het dossieronderzoek dat vóór de suïcide herkenbaar druk was uitgeoefend om tot ontslag te komen, namelijk 10 maal, waarbij 5 maal het motief om ontslag te vragen expliciet werd

vermeld namelijk:

- 2 x om echtscheiding te voorkomen
- 1 x om ontslag uit baan te voorkomen
- 1 x om kind toegewezen te krijgen
- 1 x werd angst geuit om te 'verhospitaliseren'.

Veranderingen in de behandeling (overplaatsing, ontslag, opname) gingen betrekkelijk vaak vooraf aan de suicide. Een overzicht hiervan wordt gegeven in tabel VIII.

Tabel VIII

(interne) overplaatsing of aankondiging daarvan	ontslag (of aankondiging daarvan)	opname (of aan- kondiging)
1 x op de dag van suicide (interne overplaatsing)	1 x 2 dagen tevoren 1 x 5 dagen tevoren 1 x 11 dagen tevoren	1 x aanvraag dag voor de suicide 1 x enkele dagen voor suicide
1 x sedert 7 dagen overge- plaatst (extern)	1 x 20 dagen tevoren 1 x aankondiging v.	afgewezen
1 x 3 weken tevoren overge- plaatst (intern)	ontslag 4 weken voor de suicide	voor opname (tevens weigerde echtgenoot relatiehe- rapie; deze beide ontwikkelingen werden door pa- tiënte niet ver- wacht).

Over de diagnostiek zij slechts vermeld dat verslavingsproblema-
tiek in deze groep veel sterker vertegenwoordigd was dan bij het
suicideonderzoek 1970-1978, namelijk bij 6 van de 20 gevallen. (bij
het suicideonderzoek 1970-1978 slechts bij 3 van de 38 gevallen).
Van de 20 personen die zich suicideerden waren er 6 die dit tijdens
een opname deden. 10 van de 14 personen die zich niet tijdens een
opname suicideerden, waren na ontslag in 1978 nog of weer onder
ambulante behandeling.

Een overzicht betreffende *her(na)behandeling op polikliniek van
ontslag* (= 'Vogelenzang') of elders vindt u in tabel X.

Tabel IX: Klinische ontslaggroep (14 personen)

opname 'Vogelenzang' t.t.v. suicide	3 personen
opname elderst.t.v. suicide	-
ambulante beh. na klinisch ontslag, oppoli 'Vogelenzang'	2 personen
ambulante beh., na klinisch ontslag, elders	6 personen
geen contact met psych. hulpver- lening na ontslag 1978	3 personen

Tabel X: Poliklinische ontslaggroep (6 personen)

herbehandeling poli 'Vogelenzang'	1 persoon
opname 'Vogelenzang'	3 personen
opname elders	-
ambulante her(na)behandeling	-
poli elders	1 persoon
geen contact met psych. hulpverlening na ontslag 1978	1 persoon

Van de 20 personen die zich suïcideerden vóór ontslag (1978) waren er 19 al meerdere malen opgenomen geweest en/of hadden meerdere keren poliklinische psychiatrische behandeling achter de rug. Ook Ernst merkte op dat heropgenomen patiënten tegenover eerst opgenomenen sterk zijn oververtegenwoordigd bij de geslaagde suïcides.

Literatuur

- Ree, F. van (1981) Enkele gegevens uit een exploratieve studie naar suïcide in een psychiatrisch ziekenhuis. *Tijdschrift voor Psychiatrie* 23, pp. 382-398.
- Nijhuis, G. W. (1981) Suïcide-naonderzoek. *Interne publikatie Ps. Zhs. 'Vogelenzang'* Bennebroek.
- Ree, F. van (1979) Vogelenzangs suïcideonderzoek. *Interne publikatie Psychiatrisch ziekenhuis 'Vogelenzang'*, Bennebroek.
- Ernst, K. (1979) Die Zunahme der Suicide in der Psychiatrischen Kliniken: Tatsachen, Ursachen, Prävention. *Sozial-Präventiv Medizin* 24, pp. 34-37.